

ЄВРОПА: ІДЕЇ ТА ПРОЦЕСИ:

Матеріали наукового симпозиуму. -

Чернівці. Вид-во "Прут", 1998. — 190 с.

Наприкінці ХХ ст. майже всі країни, долаючи інерцію дезінтеграційних процесів, знаходять нові форми та конструкції союзів, взаємодій, співіснування. Найяскравішим прикладом у цьому може бути досвід західних країн, котрі наполегливо освоюють нові моделі співіснування з урахуванням факторів, які мають вплив на подальший розвиток людської цивілізації.

Вирішальними чинниками в формуванні інтеграційних процесів є наявні фінансові й соціальні ресурси країн, ефективність та динамічність економіки, рівень засвоєння новітніх інформаційних, фінансових і соціальних технологій.

Надзвичайно важливим компонентом інтеграційних процесів, що впливає на характер взаємовідносин між різними регіональними центрами економічної, соціокультурної і політичної сили є європейська інтеграційна модель. Відновивши свою економічну та військово-політичну могутність в 60—70-х роках, Європа стала одним з центрів світової політики (а події останнього року дають можливість стверджувати, що Європа на сьогодні фактично є другим за впливом світовим центром після США). Європейська політична еліта усвідомлює, що в поліцентричному світі існуючих нині гігантів — США, Японія, Китай та інші - - Європа може відстоювати свої інтереси, будучи єдиною в найважливіших сферах: економічній, технологічній безпеки і т. д.

Важко переоцінити значення вивчення досвіду європейської інтеграції країнами, які нещодавно стали на шлях побудови громадянського, демократичного суспільства, відкритої ринкової економіки, до котрих належить і Україна. Дослідження в цьому напрямі мають як наукову, так і, насамперед, практичну цінність з точки зору випрацювання оптимальних моделей економічного та політичного розвитку, зовнішньополітичних пріоритетів, визначення свого місця в сучасній світовій мозаїці як в геополітичному, так і в економічному та соціокультурному планах. Від останнього, на нашу думку, значною мірою залежить вибір Україною історичної парадигми свого розвитку, життя і благополуччя наступних поколінь.

Свідченням цього є зростаючий інтерес дослідників — істориків, політологів, філософів, економістів — до вивчення вищезгаданої проблеми.

Поява збірки матеріалів наукового симпозиуму Буковинського політологічного центру "Європа: ідеї та процеси" є серйозною заявкою чернівецьких науковців на право стати одним з провідних в Україні осередків по вивченню трансформаційних та інтеграційних процесів у Європі. Праця відзначається всебічним комплексним підходом до вивчення зазначених процесів, спробою проаналізувати й дати оцінку останнім подіям, що відбуваються в рамках окремої проблеми.

Заслугове на увагу критичний огляд стану зовнішньополітичної діяльності України, зроблений у статті А. Круглашова. У ній досить чітко визначені основні вади й недоліки діяльності нашої держави на зовнішньополітичній арені, глибоко проаналізовані й осмислені причини цих недоліків. Автор також пропонує свою досить оригінальну і, на перший погляд, продуктивну систему періодизації становлення зовнішньої політики України, висвітлює причини низької динаміки інтеграції останньої в європейську спільноту, вказуючи, перш за все, на її внутрішні проблеми -- відсутність чіткого курсу реформ, їх правових гарантій. Як один з головних чинників, що погано впливає на інтеграцію України в європейській організації, називається негативний для неї ба-

лане інтеграційних пропозицій і попиту, тобто неспівмірність інтересів Заходу до України та її очікування від нього.

До недавнього часу вивчення проблем, пов'язаних з періодом "холодної війни", було прерогативою західних учених. Тому як серйозний позитив можна відзначити появу в збірці статті С. Федуняка "Баланс сили після завершення "холодної війни": нові рішення". Автор аналізує дане явище не лише як політичне, а й як соціокультурний феномен, проводить стислий огляд сучасних трактовок ключового елементу міжнародних відносин повоєнного періоду — "сили", й дає основні існуючі сьогодні концепції "балансу сил". У статті також показано основні зміни, що відбулися в системі міжнародних відносин в 90-ті роки, окреслено нові фактори, які з'явилися по закінченню "холодної війни" та проаналізовано їх вплив на формування сучасного балансу сил.

Ретроспективний аналіз П. Брицького "Україна в поглядах західноєвропейських політиків та істориків" ще раз підкреслює, як маловідома наша держава в сучасній історичній і політичній думці Заходу. Автор справедливо доводить, що від роботи науковців по висвітленню минулого України, внесків останньої в світову цивілізацію залежить її авторитет, сприйняття в світовому співтоваристві як рівноправного гідного партнера.

До найбільш оригінальних слід віднести ряд статей, присвячених проблемам регіональної інтеграції та розробки регіоналізму, як феномена сучасної політичної реальності ("Проблеми субрегіональних організацій у сучасній Європі" І. Зінько, "Інтеграційні процеси в Центральній Європі: проблеми і труднощі" І. Гойло, "Международная деятельность российских регионов: европейский контекст" А. Макаричева).

У цих працях досить глибоко проаналізовані тенденції розвитку європейських регіональних об'єднань, їх характер, передумови, що спричинилися до їх появи. Автори осмислюють названі процеси в контексті глибинних трансформацій, які відбулись у світі після 1989 р., переорієнтацію ідеологій, світоглядних концепцій, вказують на зміни руйнівних сил інтеграційних процесів. На відміну від епохи "холодної війни", коли головним чинником утворення міжнародних блоків та об'єднань був фактор зовнішньої загрози, а внутрішні зв'язки в міждержавних об'єднаннях були підпорядковані силовому факторові (лідерами об'єднань виступали країни наймогутніші у військовому відношенні), то зараз, цілком очевидно, характер таких зв'язків докорінно змінився. На перший план висувуються економічні інтереси як головна передумова інтеграції. На думку авторів, нові типи об'єднань, що виникають у Європі— ЦЕІ, ЧЕС, ЦЄФТА, ЄС, ЄЕС та ін., найбільше відповідають економічним реаліям, технологічним змінам, сучасному розподілові праці, розвитку фінансових технологій.

Безперечним є і той факт, що такі міждержавні утворення не лише відповідають викликам цивілізації, а й є фундаментом для її подальшого розвитку.

Окремо слід відзначити намагання авторів проаналізувати місце України в зазначених процесах, її ставлення до них. Насамперед можна констатувати усвідомлення того, що концепція стосунків України з регіональними утвореннями як на Заході, так і на Сході є чи не найголовнішим чинником її національної безпеки. Подальше поглиблення й розширення науково-дослідницької роботи в цьому напрямі могло б дати неоціненну користь для вироблення чіткої зовнішньополітичної концепції нашої країни. Хотілося б побажати авторам названих статей подальших і якомога кращих успіхів в їх праці.

В контексті сказаного, можна зауважити, що, на наш погляд, було б доречним трохи більше уваги звернути на проблему інтеграційних пошуків України в рамках СНД, зокрема, стратегії партнерства та досліджен-

ню різних рівнів інтегрованості (про них згадується в статті І. Зінько). Дослідження перспектив таких об'єднань, в силу перш за все економічних причин, є не менш актуальним, аніж дослідження суто європейських інтеграційних утворень.

Надзвичайно актуальними є також розробки науковців, пов'язані з участю Росії в регіональних об'єднаннях, що знайшли своє відображення на сторінках збірки ("Євразійські гойданки" як геополітичний вибір Росії?" В. Фісанов). Аналізуючи можливості моделі поведінки Росії в сучасних геополітичних реаліях, автор цілком слушно застерігає від конфронтаційного підходу в російсько-українських відносинах та від небезпеки "політико-економічного дуалізму" для України, коли вона може опинитися на крайніх векторах політики як Заходу, так і Росії. Варто також додати, що ця стаття є однією з небагатьох праць, де проаналізовано майже всі реально можливі на сьогодні сценарії українсько-російських відносин. •

Не залишилися поза увагою дослідників і екстремальні моделі співіснування в сучасній Європі. Маються на увазі криза в балканських країнах, що виникла після розпаду колишньої Югославії, та сепаратистські тенденції в деяких інших країнах Центральної Європи ("Существовала ли альтернатива распаду многонациональных славянских государств?" С. Романенко, "Балканські аспекти слов'яно-православної альтернативи в загальноєвропейській інтеграції" І. Буркута та стаття І. Танчина "Європейський сепаратизм: урок для України"). Слід лише зауважити з приводу висновків автора останньої статті, що сепаратизм має не лише національне, етнокультурне, а й економічне підґрунтя. Можливо, що саме цього критичного збігу факторів Україні слід уникнути, аби залишитися єдиною унітарною державою.

Надзвичайно важливим з огляду на українсько-румунські відносини є вивчення місця і ролі цієї держави в сучасній політичній мозаїці Європи, особливо, зважаючи на відсутність серйозних досліджень на цю тему в українській історичній науці та політології (Щ. Пурич "Румыния и современные интеграционные процессы", С. Григоришин "Формирование внешнеполитического курса посткоммунистической Румынии").

Актуальні проблеми посткомуністичного розвитку країн Центральної Європи розглядаються в статтях І. Фольварочного "Трансформування вищої освіти у європейських країнах" та В. Струтинського "Сучасні проблеми розвитку парламентаризму в країнах Центральної Європи". Привертає увагу й останній розділ рецензованого збірника, де вміщені реферати на книгу М. В. Поповича "Європа - • Україна -- праві і ліві" (К., 1997) та збірник московських учених "Австро— Венгрия: интеграционные процессы и национальная специфика" (М., 1997).

Також слід відзначити перспективні нароби молодих авторів щодо проблем розвитку ЄС (Ю. Юрійчук "Політика Європейського Союзу щодо країн Центральної Європи", К. Забродіна "Великобританія та європейська інтеграція" і Н. Стрельчук "Македонія та процеси європейської інтеграції"). Вивчення даних тем могло б дати цінний досвід для створення механізмів входження в європейські об'єднання посткомуністичних держав, в тому числі й України.

Хоча в обмежених рамках одного видання неможливо докладно викласти весь спектр проблем, пов'язаних з трансформаціями в сучасній Європі, на нашу думку, безумовна цінність збірки полягає в тому, що її авторам вдалося окреслити основні процеси й тенденції розвитку європейських країн, проаналізувати їх в контексті сучасних геополітичних зрушень і цивілізаційних процесів.

В. С. ВІДНЯНСЬКИЙ, М. І. НЕЧАЙ (Київ)